

DOI: 10.31548/hspedagog2021.02.059

УДК 130

АНТИЧНИЙ ОБРАЗ ЛЮДИНИ: ДУХОВНІСТЬ ТА ТІЛЕСНІСТЬ**I. С. МАТВІЄНКО**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації*Національний університет біоресурсів і природокористування України**E-mail: malushka20@ukr.net*

Анотація. Дана стаття присвячена розгляду питання формування образу людини античності. Образ людини завжди має історично-культурне значення і в різні епохи проявляється по-різному. Формуючи образ людини антична філософія, спробувала вивести людину на новий рівень осмислення, адже почала надавати людині особливих характеристик, таких як мислення, свобода, мова, суспільне життя, духовність, тілесність, таким чином відокремила людину від природу.

Ключові слова: людина, тілесність, античний образ людини, індивідуальність, суспільство.

Актуальність. Сучасний світ в тій мірі, якій він прагне усвідомити історичні витоки та духовну основу сучасного світогляду, визначити принципи функціонування сучасної цивілізації, постійно звертається до далеких часів античності. Там ми знаходимо, той еталон розумності і естетичності, який прагнемо зберегти, і за можливості, перевершити. Разом з тим, всі досягнення античної цивілізації – які є недоступні нам сьогодні, ми прагнемо віднайти в античному образі людини, досліджуючи і шукаючи античний початок людської індивідуальності. Античність виступає для нас початковим пунктом відліку, а образ античної людини постає праобразом сучасного розуміння особистості.

Давньогрецький світ з притаманним йому образом людини неминуче включається в різні ідеальні конструкції – теорії, концепції, саме в цих побудовах людська індивідуальність виступає не тільки як об'єкт аналізу або оцінки, але і як суб'єктивна модальність мислення та чуттєвості сучасної людини, як горизонт її суб'єктивності. Якщо саме, так трактувати античність, то вона виявляється не тільки, такою, яка відійшла у минуле, але і постійно присутньою в ідеях пошуку основ

світобудови, сенсу життя, цілісності та гармонії буття. Якщо розглядати образ античної людини в аспекті його функціонування в сучасному світі, в аспекті причетності його до динаміки культурно-історичного розвитку сучасної цивілізації, тоді актуальність даної теми не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Історичні дослідження філософії античності широко представлені в літературі, але до теми статті мають відношення ті джерела, в яких намагаються розглянути античну культуру та філософію в цілісному образі, включаючи не тільки філософські ідеї пізнання та функціонування світу, але і питання, які стосуються сприйняття тогочасного світу людьми, які проживали та міркували в проміжок часу, який історики визначають, як античність, серед таких дослідників варто відзначити: С. С. Аверінцева, В. В. Бібіхіна, М. Л. Гаспарова, А. Лосева, Ф. Х. Кессіді та багато інших.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що на сьогодні питання цілісного образу людини набуває особливого значення, античний світ зі своєю культурою, традиціями, релігією може допомогти в формуванні та розумінні сучасного

образу людини. Саме тому, важливим постає питання не тільки аналізу античного образу людини, але переосмислення та реконструкції цього образу в тих параметрах, в яких його сприймала система античної філософії та культури, а також усвідомлення особливостей проєкції цього образу в подальші історичні епохи і до сьогодення.

Мета дослідження полягає у пошуку античного образу людини з його культурними, релігійними та філософськими особливостями.

Для досягнення цієї мети автор визначив наступні **завдання**:

- проаналізувати образ людини в античності;
- розглянути особливості формування античного образу людини.

Методи. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи та принципи дослідження, серед них, метод текстологічного аналізу дозволив виявити імпліцитний авторський сенс філософських текстів, герменевтичний метод, як метод без якого не можлива інтерпретація та ре-інтерпретація текстів. А також методи аналізу, синтезу та компаративний метод.

Результати. Античну культуру правомірно пов'язують зі становленням того, що в філософії називають індивідуальністю людини. Античний образ людини – це зародження ідеї образу людини в цілому. Всі форми суспільного життя античної цивілізації – сім'я, право, держава, релігія і т. д. є співмірними з людською індивідуальністю. Саме індивідуальність є ціллю всіх цих форм. Антична культура представляє собою гармонійне поєднання двох ідей, які зазвичай розглядаються як протилежні. З одного боку, для античності характерним є гармонійне поєднання космосу та людини, природи та людини, суспільства та людини. З іншого, в античній філософії

ми знаходимо ідеї вільного відношення людини до природи, свободи, яка розвивається з індивідуальності. Гармонійне поєднання природи та свободи, яке було досягнуте в античній культурі, разом з цією культурою іде в минуле, і в наступних історичних епохах розглядається як недосяжний ідеал. Ця єдність природи і свободи знаходить своє відображення і в принциповому для античності образі людини. Саме ця єдність і створює з античної людини, ту чарівну індивідуальність, яка найкраще виражена в античному мистецтві. Грецька антична філософія створює в своїй історії ідеал людини, яка є всебічно і гармонійно розвиненою. Культура греків пронизана гуманістичним духом, дослідження даної теми є актуальним, адже розкриття сутності людини може допомогти сучасному індивіду вирішити гуманістичні проблеми сьогодення.

Історія розвитку грецької думки тісно переплітається з образом людини та її індивідуальністю, якщо дивитися історично, то грецьку думку можна розглядати, як зародження та формування праобразу людської індивідуальності, яка нерозривно пов'язана з релігією, культурою, правом і іншими компонентами грецької цивілізації. Як зазначає Г. В. Ф. Гегель в своїй роботі «Історія філософії»: «Грецький дух є практичним художником, який створює з каміння художні витвори. При цьому формуванні каміння не залишається лише камінням, і форма, яку він отримує, не вносить лише ззовні, а всупереч своїй природі камінь робиться виразом духовного і таким чином змінюється. Навпаки, художник для втілення своїх духовних концепцій потребує каміння, в фарбах, в чуттєвих формах для виразу своїх ідей; без такого елемента він не може ні сам створювати ідею, ні

об'єктивувати її для інших, так як вона не може стати для нього об'єктом в мисленні. ...В грецькій красі чуттєве являє собою лише знаком, виразом, оболонкою, в які віднаходиться дух» [2, с. 267].

Античний поліс для якого головним була демократія, тобто правова рівність громадян для яких основним є закон, що виключає ділення громадян в теорії на два сорти: розумних та дурних, добродесних і порочних, і т. д., а на практиці визнання за кожним громадянином права відстоювати свою власну думку. Це право ґрунтується на принципі, що жодне з суджень, які формулюють люди (громадяни) не наділене «божественним» характером, тобто не є абсолютною істиною, а отже, всі люди не можуть володіти однаковими здібностями і чеснотами. Знання, які доступні античному громадянину мають ґрунтуватися на фактах і логіці, на розумі (раціональному) розумінні, що і представлено в роботах філософів даного періоду, вони намагаються довести і обґрунтувати раціонально всі процеси, які відбуваються у світі та космосі. Прагнення знайти гармонію у відношенні людини та соціуму, засноване на тому, що благополуччя поліса, ґрунтується на житті і благополуччі громадянина, що в свою чергу визначає ту міру, яка з одного боку, окреслила межі державної волі, а з іншого, індивідуальну свободу людини.

Поняття «свободи» для стародавніх греків має не пересічне значення, адже міста-поліси мають дві верстви населення: рабів та громадян. Хоча поняття раб у античному світі має не лише негативне значення, раб може отримати свободу, а також має певні можливості на прояв себе, що ж до громадянина, то це людина, яка володіє певними правами, має

земельний наділ, а також народжений в цьому місці-полісі.

Людина, яка з дитинства отримала освіту гідну вільної людини, головним чином можна було визначити через його промови, адже те, як людина говорила та відстоювала свою думку (тобто мислила та виражала свої думки) мало особливе значення, не дарма саме риторику, в той період вважають «царицею всіх мистецтв». Поряд з особистісними характеристиками, громадянин полісу розглядався, і з точки зору, суспільної сутності людини, де первинним для людини має поставати принцип суспільних інтересів перед особистісними, що розуміє під собою активну участь громадянина, коли це стосується рішень загальнополісних питань.

В центрі культури античності покладено людське тіло, яке являє собою поєднання природи та свободи. Антична культура відмінна від інших культур саме через особливе відношення до людського тіла. Тіло та тілесність набувають особливого значення в античності, адже греки бажали змінити свій зовнішній вигляд для того, що удосконалити його і через атлетичні види спорту, і через прикраси, намагаючись довершити своє тіло, заради того, що б в подальшому передавати цей образ в мистецтві. Розвиток тіла у греків тісно пов'язаний з тими сферами діяльності, які можна визначити як інтелектуальні. Адже мислення стародавнього грека локалізується в його тілі в цілому, а не лише в голові. Тіло для грека не пластична опора для голови, яка мислить, а дещо тотожне самому мисленню. Дві сфери тілесність та мислення тісно пов'язані одне з іншим. Якщо людина була гарним спортсменом в якомусь виді спорту, то логічним і зрозумілим був той факт, що вона прекрасно мислить. Сучасність сприймає тіло не як організм, а як тіло, яке дане в

сприйнятті людині. Ватро зауважити, що потрібно розмежовувати поняття того, як ми сприймаємо власне тіло і того, що це тіло представляє саме по собі. Саме тому, можна розмежувати два поняття «зовнішнє тіло», тобто те, що ми бачимо зорovo та «внутрішнє тіло», тобто те, яке включає в себе наші внутрішні органічні відчуття (потяги, напруження мускулів, потреби, переживання, страх і т. д.). Саме тому, у стародавніх греків внутрішнє тіло є сферою свободи, хоча з часом зовнішнє тіло, як зовнішній образ перестав цікавити мислителів і на перший план виходить цікавість до внутрішнього тіла. Цю цікавість ми можемо спостерігати і на сьогодні, коли людство більш зацікавлене внутрішніми психологічними переживаннями людини, ніж її зовнішнім образом.

В античній культурі ми можемо спостерігати певний умовний зв'язок між тілом та образом людини, адже усвідомити цілісний образ грека без усвідомлення його відношення до свого тіла не можливо. Тіло в античності є пластичною та змінною субстанцією, яка наділена душею, яка дає тілу життя та рух. Відповідно до філософії Аристотеля душа є формою тілесного буття людини. Тілесність тісно вплетена в образ античної людини, де тіло постає як тіло свободної людини. Грек має право самостійно обирати долю для свого тіла, що прекрасно представлено в історії про страту Сократа, який сам обирає свою долю, відмовляючись від пропозиції учнів втекти. Саме в цьому проявляється незалежність індивідуальності, але варто пам'ятати, що ця незалежність пов'язана з родом та тогочасною культурою. Досить цікавим є питання оголеності тіла, адже це досить розповсюджено в скульптурі античних митців. І до цього питання теж не однозначне відношення, адже з одного боку скульптура та твори мистецтва

представляють нам образ красивого грецького тіла, а з іншого боку відношення до оголеного тіла пересічного грека постає як табу, і навіть більше посмертне покарання шляхом демонстрації оголеного тіла. Отже, можна узагальнити і визначити той факт, що відношення до тіла у стародавніх греків було неоднозначним та далеко не простим, і не зводилося до радісного споглядання оголених тіл.

Образ людини у стародавніх греків не є ідеальним, людина має хвороби, які як не дивно, і з огляду на сучасний стан світу витікають з багатства і бажання заволодіти більшим. Як пише Х. Кассіді у своїй роботі «Від міфу до логосу»: «Для греків VI – V ст. до н. е. пристрасть до накопичення багатства і впливаючі звідси *hybris*, *koros* це вид психічної чи тілесної недуги, невідомо звідки вона виникає; це свого роду безумство (*arhrosyhe*), яке охоплює людей, або деякий рок, який прирікає людей на *pleonexia* (жадність, власну корисність). Вони не розуміли економічних причин цього явища і відносили його до області психічного стану або моральної поведінки»[3, с. 14].

Висновки і перспективи.

Античний світ і невід'ємний від нього образ людини є обов'язковим елементом розуміння античної культури, що є надзвичайно важливим для сучасності, адже збагнути основні постулати розбудови європейської філософії та культури, можуть допомогти з'ясувати і принципи та проблеми сучасної світобудови та образу людини. Проводячи паралелі між античністю та сьогоднішнім кризою призму людини ми можемо визначити, що як в античності, так і сьогодні питання тілесності та духовності людини, її реалізації та свободи, усвідомлення себе та існування в соціумі є важливим питанням. Людина, яка живе та розвивається прагне до

власної ідентифікації та прояву свого власного я, але при цьому завжди обмежена з боку суспільства.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Собрание сочинений в 4-х томах. Том 4. М.: Мысль, 1983. 832 с. (Философское наследие).
2. Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии истории. СПб., 2000. 480 с.
3. Кессиди Ф. К. От мифа к логосу (Становление греческой философии). М., «Мысль», 1972. 312 с.
4. Рассоха И. Н. Апология софистов. Релятивизм как онтологическая система. – Харьков: ХНАМГ. 2009. 422 с.
5. Рассел Б. История западной философии. В двух книгах. Книга 1. М.: Миф, 1993 г. 512 с.
6. Платон Сочинения в четырех томах. Т. 3. Ч. 1 / Под общ. ред. А. Ф. Loseva и В. Ф. Асмуса; Пер. с древнегреч. СПб.: Изд-во С.-

Петербур. ун-та; «Изд-во Олега Абышко», 2007. 752 с.

References

1. Arystotel (1983). Sobranie sochynenyi v 4-kh tomakh. Tom 4. M.: Misl – 832 s. — (Fylosofskoe nasledye). [In Russian]
2. Hehel H.V.F.(2000) Lektsyy po fylosofyy ystoryy. SPb.,. – 480 s. [In Russian]
3. Kessydy F.K. (1972) Ot myfa k lohosu (Stanovlenye hrecheskoi fylosofyy). M., «Misl» – 312 s. [In Russian]
4. Rassokha Y. N. (2009) Apolohyia sofystov. Reliatyvyzm kak ontolohycheskaia systema. – Kharkov: KhNAMH. – 422 s.
5. Rassel B.(1993) Ystoryia zapadnoi fylosofyy. V dvukh knykh. Knyha 1. M.: Myf. – 512 s. [In Russian]
6. Platon (2007) Sochynenyia v chetirekh tomakh. T. 3. Ch. 1 / Pod obshch. red. A. F. Loseva y V. F. Asmusa; Per. s drevnehrech. — SPb.: Yzd-vo S.-Peterb. un-ta; «Yzd-vo Oleha Abishko». — 752 s. [In Russian]

THE ANCIENT IMAGE OF MAN: SPIRITUALITY AND CORPOREALITY

I. S. Matviienko

Abstract. *This article is devoted to the formation of ancient images of people. Human image always has historical and cultural meaning and manifests itself differently in different epochs. Forming the image of man, ancient philosophy tried to put people on a new level of comprehension, for it began to attach special characteristics to people, such as comprehension, freedom, language, worldly life, spirituality, corporality, thus isolating them from nature.*

Key words: *people, physicality, antique image of people, individuality, society.*